

performanțelor stilistice înregistrate de filosofia, știința, istoria, arta bizantină (cap. V), precum și cel mental, spiritual (cap. VI). Toate aceste paliere oferă o imagine a modului în care cultura cristalizatoare s-a făcut simțită în epoca supusă investigației. Eșafodajul pe care îl clădește A. Cornea lasă, cum spuneam, câmp deschis reflecției. Aspectele privind originalitatea culturii bizantine, decadența societății antice din sec. III—IV, caracterul nivelator și integrator al artei bizantine invită la discuție. Scrisă într-un stil elegant, accesibil, așa cum ni se dezvăluie din cele șase capitole (I, **Dreptul la eseu**; II, **Două funcții ale culturii**; III, **Societatea ecclesiocratică**; IV, **Societate și cultură**; V, **Limbaj și stil**; VI, **Cristalizarea ca proces spiritual**), cartea pe care o consemnăm e o reușită deplină, una vădind iarăși valențele deschise ale cercetării fenomenului istoric bizantin.

Nelu Zugravu

VICTOR SPINEI, Realități etnice și politice în Moldova Meridională în secolele X—XIII. Români și turanici Ed. „Junimea“, Iași, 1985

Binecunoscut în literatura istorică românească prin numeroase studii și articole, ca și printr-o lucrare fundamentală asupra spațiului est-carpatic în zorii epocii medievale (**Moldova în secolele XI—XIV**, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982), istoricul și arheologul Victor Spinei ne oferă o nouă contribuție asupra perioadei istorice pe care, cu abnegație și competență, o studiază de mai multă vreme. Lucrarea, intitulată **Realități etnice și politice în Moldova Meridională în secolele X—XIII. Români și turanici**, Editura Junimea, Iași, 1985, își propune „o retrospectivă a raporturilor dintre români și grupurile umane migratoare turanice, derulate cu începere din secolul al X-lea și pînă la marea invazie mongolă din ani 1241—1242 în jumătatea meridională a Moldovei“; regiunea respectivă a fost, în opinia autorului, „principala scenă a spațiului românesc, unde societatea locală s-a intersectat cu triburile turcice de stepă, atrase de condițiile prielnice de trai oferite de pășunile bogate de la nordul Dunării Inferioare“ (p. 11).

Bazat pe o cunoaștere profundă a exegezei istorice, pe o critică judicioasă a izvoarelor scrise, pe o analiză extrem de pertinentă a realităților arheologice, ca și pe folosirea atentă a datelor lingvistice, Victor Spinei ajunge la încheieri ce se dovedesc un bun cîștigat pentru istoriografia noastră, antrenată în efortul de clarificare a unei etape definitorii a istoriei teritoriului românesc de la est de Carpați.

Pentru definirea mai corectă a condițiilor în care s-au desfășurat contactele autohtonilor cu grupurile nomade, autorul s-a oprit în primul capitol al lucrării asupra raportului dintre mediul geografic și fac-

torul antropoc. Aflată la confluența extremității vestice a stepelor Euroasiei cu Cîmpia Dunării de Jos, Moldova Meridională a oferit, prin ansamblul elementelor de ordin geografic, condiții naturale prielnice dezvoltării comunităților omenești; valorificarea acestor condiții însă a revenit populației românești sedentare, în timp ce, pentru neamurile nomade acest spațiu a fost un teritoriu de sălășluire temporară și un „drum/„de trecere“ „spre Peninsula Balcanică și spre Cîmpia Dunării de Jos“. Cea mai elocventă dovadă a acestei realități este faptul că așezările populației românești se găsesc dispuse „în toate formele de relief ale spațiului carpato-nistriean, exceptînd înălțimile montane“, pe cînd nomazii „aveau preferințe numai pentru relieful de cîmpie și de luncă“, (p. 148), unde găseau condiții prielnice modului lor de viață.

Cel de-al doilea capitol al lucrării ia în discuție evenimentele politice care au afectat spațiul carpato-nistriean în primele trei secole ale mileniului al II-lea. Această perioadă de timp se caracterizează, pentru estul Europei, printr-o efervescență politică deosebită, dominată de scurgerile ultimilor valuri migratoare venite dinspre est și de raporturile lor cu entitățile geopolitice învecinate. Cercetătorul ieșean se oprește cu multă atenție asupra acestor mișcări etnice și relații politice, pe care le privește pe o arie geografică foarte largă și în toată complexitatea lor; nu dorim să ne oprim asupra lor. Reținem însă cîteva opinii ale autorului asupra unor probleme ce constituie, încă, subiecte de controversate discuții în istoriografia română și străină. Astfel, pentru secolul al IX-lea, V. Spinei nu exclude o posibilă dominație „temporară“ a bulgarilor la nordul Dunării (p. 50), dar respinge categoric interpretările forțate privind întinderea țaratului bulgar în sec. IX—X pe aproape întreg teritoriul României actuale și atribuirea culturii Dridu „exclusiv bulgarilor“ (p. 50—51, p. 64). De asemenea, istoricul ieșean ia atitudine împotriva „unei noi și elucubrante ipoteze în legătură cu etnogeneza și proveniența românilor“ pusă de curînd în circulație de György Bodor și László Rásonyi. Istoricii maghiari, pornind de la considerentul cu totul hilar că „etnonimele **Blac (Blaq) și Vlach** ar desemna două popoare distincte, primul de origine turcică, iar cel de-al doilea de obîrșie neolatină“, susțin că toate atestările din izvoarele narrative și aulice referitoare la **Blaci, Blasi** etc. „privesc un nefîsemnat trib turcic denumit bulag din uniunea tribală a karlucilor, ce locuia inițial în zona Munților Ural și în Baskiria“ și care ar fi migrat în sec. al VII-lea e.n. împreună cu onoguro-bulgarii (p. 56). Arătînd, pe drept cuvînt, că „nu există nici cel mai mic indiciu narativ sau arheologic că tribul bulgar s-ar fi deplasat vreodată din patria lui spre regiunile carpato-balcanice“ și că, chiar dacă ar fi făcut-o, „rămîne o enigmă cum un grup nefîsemnat s-a putut menține neasimilat cîteva secole printre alte triburi numeroase și puternice... chiar și după creștinare“, Victor Spinei conchide: „toată construcția argumentației lui Gy. Bodor și L. Rásonyi este de o epatantă subrezenie și tendențiozitate, o aventură pe un teren dominat de prejudecăți inabil disimulate“ (p. 57).

În ceea ce privește teoriile conform cărora, în sec. al XII-lea, teritoriile est-carpatică, în speță Moldova Meridională, s-ar fi aflat sub stăpânirea cnejilor halicieni, kievieni sau a Bizanțului, autorul le respinge, demonstrând cu argumente istorice și arheologice că românii se aflau sub obediența politică a triburilor cumanice (p. 80). Remarcăm, de asemenea, și consecvența cu care, și în această lucrare, autorul susține originea turcică a brodnicilor menționați în sec. al XIII-lea (p. 87—88), ca și identificarea **Blökumennilor (Blakumen-ilor)** menționați în sec. XI cu românii (p. 67—68).

În ansamblul evenimentelor ce se derulează în spațiul est-european în intervalul delimitat de exodul ungarilor din 895/896 și acela al mongolilor din 1241—1242 un loc aparte îl ocupă interferența populației cu triburile turanice în migrație. Raporturile dintre cele două populații se desfășoară însă sub semnul unei evidente diferențe de structură: pe de o parte, sedentarismul agricol al românilor, pe de alta, nomadismul pastoral al turanicilor. Analizei acestei relații antinomice, surprinsă de V. Spinei pe baza unui strălucit studiu comparativ-istoric, îi este rezervat cel de-al treilea capitol al cărții. Contrastul dintre românii sedentari și turanicii nomazi apar la toate nivelele: demografic (o netă superioritate a elementului românesc), mod de trai (sedentarism românesc — nomadism ecvestru și războinic turanic), economic (economie complexă, specifică populației autohtone — îndeletniciri unilaterale și casnice caracteristice migratorilor), social-politic (diferență netă între obștea românească — unitate social-politică superioară de organizare — și ginta patriarhată ca „principal nucleu de organizare socială a turanicilor nomazi“), religios, cultural, lingvistic.

Această realitate istorică și-a pus pecetea în bună măsură asupra contactelor și interferențelor ce s-au stabilit între români și migratori, prezentate de autor în capitolul al IV-lea al lucrării. Trebuie precizat faptul că, aflată în calea marilor mișcări etnice din primele trei secole ale mileniului II și a evenimentelor politice care le-au însoțit, populația românească autohtonă a suferit perturbări în dezvoltarea sa demografică, politică, economică, socială, culturală. Astfel, sub raport demografic, comunitățile românești au suferit pierderi însemnate și, în același timp, au fost nevoite ca, pe măsura creșterii presiunii și a numărului migratorilor, să se deplaseze spre zone mai puțin prielnice pentru desfășurarea corespunzătoare a traiului (p. 149, 157). Acest fapt ca și obligațiile la anumite prestații tributare au afectat negativ planul dezvoltării sociale, „unde structurarea după avere a membrilor obștilor a fost temporizată“ (p. 157). În fine, particularități ale contactelor româno-turanice se reflectă și în toponimia onomastico-medievală și terminologia de uz comun de origine veche turcică.

Este de reținut reticența îndreptățită cu care V. Spinei privește influența turanicilor asupra organizării social-politice a comunităților românești (respectiv pătrunderea unui număr mare de turanici în clasa boierească românească și rolul lor în geneza statelor feudale), precizând, pe baza unei analize atente, că onomastica sec. XIV—XV nu poate fi

invocată ca un argument indiscutabil în susținerea tezelor mai sus menționate.

Lucrarea mai cuprinde un substanțial rezumat în franceză, un material ilustrativ sugestiv și indici, care îi ridică ținuta științifică.

Indiscutabil, noua carte a lui Victor Spinei se înscrie ca o realizare valoroasă a frontului nostru istoriografic, venind să reliefeze o dată în plus prestigiul școlii istorice ieșene.

Nelu Zugravu

ALEXANDRU ANDRONIC, Iașii pînă la mijlocul secolului al XVII-lea. Geneză și evoluție, Ed. „Junimea“, Iași, 1986, 142 p.

Istoricii care s-au ocupat cu studierea evului mediu au acordat o atenție deosebită orașelor, deoarece acestea au avut un rol însemnat în structura societății feudale prin capacitatea de a concentra în perimetrul lor inteligențele, tehnicile — energii care erau capabile să genereze progresul. În bogata literatură referitoare la fenomenul urban din centrul și apusul Europei sînt abordate aspecte legate de geneza, dezvoltarea și rolul complex jucat de oraș de-a lungul secolelor. Aceleași probleme se pun și în legătură cu orașul medieval extra-carpatic, însă ele nu pot fi studiate cu aceeași ușurință deoarece sursele de informații pentru acest spațiu sînt mult mai sărace. Așezată „în calea răutăților“, Moldova a fost de nenumărate ori pustiită, orașele ei incendiate, pîrjolul mistuind casele și avutul orașenilor, iar, o dată cu acestea, și hrisoavele pe care le aveau. Dispariția documentelor scrise a obligat pe istorici să recurgă la alte surse de informații. În aceste condiții s-a impus cercetarea arheologică a principalelor centre urbane din Moldova, rezultatele investigațiilor fiind cunoscute, pînă în prezent, din numeroase studii și, în ultima vreme, din unele monografii, cum este recenta carte a istoricului și arheologului medievist Alexandru Andronic.

Orașul Iași s-a bucurat de mai multe lucrări consacrate devenirii lui de-a lungul secolelor, dar, spre deosebire de acestea, autorul volumului în discuție folosește ca primă sursă de informație izvorul arheologic, cu scopul, mărturisit, de a lămuri problemele legate de geneza și evoluția Iașilor. Autorul, de fiecare dată, susține datele rezultate din investigațiile arheologice cu informații culese din izvoarele scrise.

Deși structurată pe șapte capitole, cartea nu apare fragmentară, părțile ei îmbinîndu-se logic, necesar. În capitolul referitor la **Istoriografia** problemei autorul a inclus, în subcapitole bine conturate, rezultatele cercetărilor istorice și arheologice din trecut, ale celor sistematice de teren din aria orașului și împrejurimi precum și investigațiile arheologice de salvare și sistematice din ultimile decenii.